

ЛОПУШАН В.П.

**старший викладач кафедри образотворчого
мистецтва та мистецької педагогіки Уманського державного
педагогічного університету імені Павла Тичини**

ЛОПУШАН Т.В.,

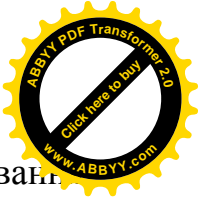
**кандидат філологічних наук, доцент кафедри української
літератури та українознавства Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини**

ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ КЕРАМІКИ

Тисячі незримих ниток простягаються через тисячоліття до нас від наших пращурів у вигляді народної мудрості, закодованої у знаковій системі українського фольклору, звичаях, обрядах та віруваннях, а також знаках матеріальної культури: предметах побуту, що збереглися з найдавніших часів і якими свідомо чи несвідомо керуємося ми у своєму повсякденному житті.

У виробленні позитивного становлення до національної української культури важлива роль належить школі. Культурно-духовне відродження неможливе без утвердження національної системи освіти. Для кожної нації необхідним є зберегти духовну єдність поколінь, наступність культури.

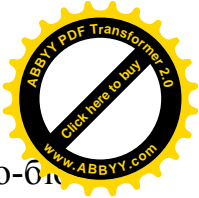
Коли учні недостатньо оволодівають національними цінностями, цілісною народною духовністю, вони втрачають позитивні фактори у національному розвитку. Коли духовні цінності рідного народу забуваються, штучно звужуються, національна система виховання гальмується і занепадає. У суспільстві поширюється, як соціальна хвороба, моральна байдужість, духовна убогість. При цьому в молоді не формуються, або дуже слабо формуються національні і загальнолюдські цінності, послаблюються відчуття своїх рідних, родоводу, рідного краю, батьківської землі, рідного народу, а відтак і відчуття, і розуміння інших людей, зокрема представників інших національностей, що призводить до міжнаціональних конфліктів, а то й до ворожнечі.

У цьому контексті особливо благодатним джерелом виховання осмисленого і шанобливого ставлення до історії та традицій свого народу є кераміка, що зародилася ще в архаїчні часи як елемент обрядового дійства, поступово увійшла до широкого побутового вжитку, але так і не втратила своєї магічної функції оберега. Адже, як зауважує О.Найден, „народне мистецтво ... протилежне повсякденній побутовій буденщині. Земні начала в ній апелюють до космосу: воно оперує буттєвими космологічно-святковими символами і водночас його зовнішня формальна атрибутика видається досить простою і зрозумілою” [4, с.11].

Такою вже є людська природа, що у часи найбільших потрясінь народ звертається до своєї генетичної пам'яті, до тих животворних духовних джерел, що дозволяють етносу торувати собі шлях у майбутнє. Як свідчать знахідки археологів, гончарна традиція в українських землях ніколи не переривалася і відзначалася спадкоємністю здобутих попередніми поколіннями знань і умінь. Починаючи з перших століть нашої ери відбувався поступовий перехід від ліплення до виготовлення гончарних виробів на ручному гончарному крузі. Приблизно в той же час з'являється і гончарна піч з вертикальною тягою, конструкція якої збереглася в кустарному виробництві і до наших днів.

Загалом можна констатувати той факт, що форма горщиків, баньок, мисок, тарілок та іншого посуду зберегла не лише свою архаїчну форму, але й окремі елементи оздоблення. Цей феномен можна пояснити не лише тяглістю ремісницької традиції, але й особливим магічним значенням, яке надавалося гончарним виробам у народі. Аналізуючи особливості форми трипільського посуду Ю.Шилов відзначає, що „давні вироби виявилися „гармонізаторами-резонаторами”, польові якості яких особливо притаманні так званим „біноклевидним посудинам” із двох спарених воронки, вкритих астральними та іншими зображеннями. Простежується їх відношення до ведичної концепції „небесної діжі”. Ефект впливу цих прадавніх приладів на

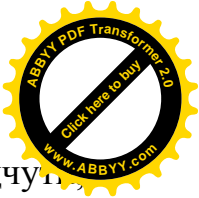
людину відповідає найновішим досягненням у сфері надтонких гео-біо-космо-інформо-енергетичних польових технологій” [6, с.228].

Очевидно, така постановка питання була звичайною практикою для наших пращурів-українців, адже не випадково в традиційній українській хаті мисник з посудом розташовувався біля входу в оселю, виконуючи таким чином функцію своєрідного оберега від усього лихого, що могло проникати в оселю з вулиці. На цьому аспекті використання ужиткового посуду зосереджував свою увагу І.Пошивайло [5, с.211]. Аналізуючи форму та орнаментику народного посуду, він звернув увагу на те, що величина отвору, відкритість посудини залежала від тривалості зберігання у ньому страв чи напоїв, що визначалося не лише матеріальними обставинами (захист від бруду, шкідників), але й біоенергетичними чинниками (потреба оберігати харчі від чужого „лихого” ока).

Тут можна припустити, що знамениті горнята-близнята, що призначалися для перенесення страв у поле жнивцям, свій родовід беруть від уже згадуваної нами біноклевидної посудини, і наповнені відповідним сакральним змістом.

За народними віруваннями знаряддя та ремісничі начиння гончара, є даром богів, то воно також набуває статусу священних предметів. У середовищі українських гончарів основні знаряддя праці – круг і ніжик – наділялись особливими ритуально-магічними властивостями. Вважалося, що від цього значною мірою залежить професійна майстерність, тому ремісники з повагою і бережливістю ставилися до свого знаряддя, що „передавалося у спадщину як найбільше багатство”. Українці, сідали за гончарний круг, хрестилися, просячи у Господа Бога сил, здоров’я і творчого натхнення. Тож виготовлені ним вироби також набували сакрального змісту.

Використання на уроках художньої творчості, образотворчого мистецтва, у позакласній гуртковій роботі традиційних народних прийомів ліплення з глини допоможе створити відповідну атмосферу, досягнути все

багатство і неповторність, самобутність української культури, відчуття, наскільки талановитий і геніальний український народ.

На нашу думку основними складовими компонентами, що характеризують рівні сформованості етнокультурної самосвідомості школяра є:

– переживання особистістю позитивного емоційного ставлення до національної культури, прояв інтересу, потреб розширювати свій кругозір, бажання оволодівати азами народного ремесла;

– знання та шанобливе ставлення до історичного минулого українського народу, його духовних та матеріальних цінностей, генезису свого роду;

– спрямованість своїх прагнень у майбутнє розвитку національної культури, взаєморозуміння, взаємоповага до інших націй, народів, їх культур; володіння навичками народного ремесництва.

Тому головним завданням вчителів, вихователів, батьків є прилучення дітей до кращих зразків національних традицій, їх використання у практиці сьогодення. Завдяки своєму глибинному закоріненню в тисячолітню народну традицію керамічна творчість надає можливість кожному школяреві духовно і фізично долучитися до етнокультурної спадщини народу, його символіки та орнаментики, у якій закодовано мудрість тисячоліть, а отже на польовому, підсвідомому рівні збагатити свій особистий життєвий досвід духовним багатством народу в цілому, відчутти себе невід'ємною часткою одного великого національного єства.

Література:

1. Найден О. Українська народна іграшка. Семантика пластичних форм // Народне мистецтво. – 2004. – №3-4. – С.10-11.
2. Пошивайло І. Феноменологія гончарства: Семіотико-етнологічні аспекти – К., „Книга”, 2000. – 414с.
3. Шилов Ю. Джерела витоків української етнокультури ХІХ тис. до н.е. – ІІ тис. н.е.. – Київ: Аратта, 2002. – 272с.